

KLAUZA Karol, Teokalia – Piękno Boga. Prolegomena do estetyki dogmatycznej, Lublin 2008, ss. 356 + CD Materiał ilustracyjny, ISBN 978-83-7363-663-7.

Naukowe studium z zakresu podstaw estetyki teologicznej przybrało postać monografii interdyscyplinarnej, prowadzącej do ukazania zasadności, sposobu i konsekwencji zbudowania estetyki teologicznej na XXI wiek. Treściowo mono-

grafia nawiązuje do dorobku Hansa Ursa von Balthasara, rozwijając go twórczo o doświadczenie wschodniej ikony. Synergii metod teologicznych łączących zachodnią hermeneutykę pozasłownych treści dogmatycznych z wielowiekowym niezmiennym co do istoty dziedzictwem teologii ikon chrześcijaństwa wschodniego uznać należy za niewątpliwy dorobek Karola Klauzy. To zarazem oryginalny owoc pogranicza religijnego, kulturowego i mentalnego, właściwy miejscu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego wpisanego w *genius loci* co najmniej od czasów Unii Lubelskiej z 1569 r. To także owoc dialogu i uprawiania teologii we współpracy z innymi tradycjami teologicznymi, w tym przypadku ze środowiskiem prawosławnym i grecko-katolickim. Monografia odsłania złożoność problemu poznawczego piękna, jako kategorii komplementarnej wobec prawdy i dobra. Zamienność dobra i piękna, mająca swe odniesienia w Starym i Nowym Testamencie zyskała w historii teologii dopełnienie analizami filozoficznymi, spośród których etyka i estetyka świata antycznego wyznaczyły oryginalność i odmienność moralności oraz estetyki Ewangelii, *Corpus Paulinum* a zwłaszcza *Corpus Johanneum*. Punktem wyjścia dla szczegółowych sformułowań metody estetycznej w dogmatyce, opisującej różne formy obrazowania plastycznego piękna Boga (Ojca, Syna i Ducha Świętego) stała się współczesna estetyka teologiczna takich autorów, jak H. Urs von Balthasar, Jon Navone, Paul Evdokimov, Thomas Spidlik, Marco Rupnik, Richard Viladesau.

Spośród możliwej do wypracowania estetyki świata (kosmokalia), estetyki człowieka (antropokalia) i estetyki poznania Boga (teokalii) Klauza podjął ostatni z tych członów, czyniąc go modelowym ujęciem ogólnej estetyki teologicznej. Zgodnie z zaproponowaną przez niego metodą w zakresie teokalii do głosu dochodzą przede wszystkim motywy kanonicznych ikon paralelne do objawienia słownego. Dlatego zastosowano w praktyce metodę analizy semantycznej konkretnych motywów i symboli występujących w ikonach trynitologicznych, chrystologicznych i pneumatologicznych. Autor wykazał, w jaki sposób kanoniczne hermeneje ikon wschodnich ukazują konkretne elementy dogmatycznej interpretacji piękna Ojca, Syna i Ducha Świętego.

Podstawowe rozumienie piękna, jako kategorii instrumentalnej dla rozumienia estetyki teologicznej ma kilka źródeł. Przede wszystkim wywodzi się z filozofii, gdzie oznacza harmonię, porządek, rytm, odpowiedniość wobec natury czy wobec recepcji poznawczej. Innym źródłem rozumienia piękna jest kontekst objawienia biblijnego, dla którego najważniejszym kryterium staje się wzorzec absolutnego piękna, jakim jest osoba Boga – splendor Jahwe, Majestat Pantokratora ucieleśniony ostatecznie w Jezusie Chrystusie. On jako Bóg Prawdziwy jest pierwszorzędnym desygnatem piękna a jako Prawdziwy Człowiek nadaje temu pięknu ludzkie oblicze (P. Evdokimow). Zamienność kategorii estetycznej (piękna) i etycznej (dobro) znajduje swe zastosowanie w sformułowaniach do Dobrym (Pięknym) Pasterzu czy w opisie *Genesis*, gdzie wychodzące z aktu stwórczego

elementy kosmosu zyskują przymiotnik „dobry” oznaczający w istocie „piękny”. Norma kalokagatii, znana antycznej kulturze Grecji zyskała w objawieniu chrześcijańskim dodatkowy motyw aktualności i skuteczności epistemologicznej. Wymaga to jednak wypracowania zasad hermeneutycznych pozwalających na budowanie estetyki dogmatycznej.

Częścią tej estetyki staje się staurologia dogmatyczna, różna od tej wypracowanej przez historię sztuki i różna od staurologii ascetycznej. Na gruncie estetyki krzyż jawi się jako harmonia, forma i porządek wniesiony w historię dzięki zbawczemu dziełu Chrystusa wpisanemu w dramatyczne piękno Paschy – od estetyki Ostatniej Wieczerzy po poranek Zmartwychwstania.

Estetyka dogmatyczna zaproponowana przez Klauzę zawiera też odniesienia do takich okoliczności istnienia Boga, jak: Światło, Słowo, Imię, Chwała, Mądrość uosobione w Jezusie Chrystusie, a zrealizowane dzięki mocy Ducha. Każda chrystofania staje się więc w Duchu kalafonią i zarazem zadatkami eschatologicznego, wiecznego widzenia Piękna Boga. Tak realizuje się prawda i dobro wiecznego Taboru. To rzeczywistość, w której „dobrze jest być człowiekowi”, gdzie człowiek jest wolny od ryzyka „karykatury Boga”, a wchodzi w autentyczną komunie z Jedynym Pięknym. Dlatego słusznie można za autorem omawianej monografii przyjąć paradygmat, że „wokół teokalii można przeorientować studium teologii, wykazując obecność elementów estetyki teologicznej w traktacie preegzystencji Słowa, o stworzeniu jako konkretyzacji piękna [w wymiarze kosmicznym – P.J.], o Wcieleniu jako nowym Kanonie piękna w ramach ekonomii zbawczej, o Kościele – jako środowisku zachowania, przebywania i rozwoju Bożego piękna, o rzeczach ostatecznych – jako nadziei wiecznego spełnienia się w pięknie Boga, aniołów i ludzi, apokaliptycznej Nowej Ziemi i Nowego Nieba” (s. 268).

Komunikatywny język i wielość informacji z zakresu historii, historii sztuki, dogmatyki oraz filozofii i teorii estetycznej dopełniają pozytywnej oceny przedłożonej monografii. Z powodzeniem można ją traktować jako pierwszą część założonej przez Autora triady estetycznej prowadzącej do kosmokalii i antropokalii.

Pewien niedosyt budzą śladowe informacje z zakresu piękna brzmienia muzycznego czy piękna poezji (słowa). Jednakże sytuację tę zdaje się tłumaczyć nastawienie Autora na przedstawienie kanonicznych, doktrynalnie pewnych i dozwolonych metod orzekania. W stosunku zaś do technik komunikacji wykorzystującej dźwięk i zasady retoryki poetyckiej trzeba by poszerzyć instrumentalne traktowanie kategorii piękna, wykraczające poza jego religijny charakter. Stąd z formalnego punktu widzenia posłużenie się metodą kanoniczności w estetyce dogmatycznej wydaje się wystarczające.